

Prof. dr hab. n. med. Barbara Bień
Klinika Geriatrii
Wydział Nauk o Zdrowiu
Uniwersytet Medyczny w Białymstoku

Białystok, 19 listopada 2021r.

Recenzja osiągnięcia naukowego pod nazwą „*Analiza właściwości psychometrycznych i przydatności polskiej wersji kwestionariusza World Health Organization Disability Assessment Schedule (WHODAS 2.0) do oceny niepełnosprawności oraz zastosowanie Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia w badaniach naukowych i praktyce klinicznej w Polsce*” oraz całości dorobku naukowego i działalności dydaktyczno-organizacyjnej wydana w postępowaniu habilitacyjnym w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu dr n. med. Agnieszki Ćwirlej-Sozańskiej prowadzonym w Instytucie Medycyny Wsi im. Witolda Chodźki w Lublinie

Agnieszka Ćwirlej-Sozańska jest absolwentką Instytutu Fizjoterapii Uniwersytetu Rzeszowskiego po otrzymaniu tytułu magistra fizjoterapii w 2005 roku. Od początku kariery zawodowej zatrudniona jest w Katedrze Rehabilitacji Uniwersytetu Rzeszowskiego. Stopień naukowy doktora nauk medycznych otrzymała na Wydziale Pielęgniarstwa i Nauk o Zdrowiu Uniwersytetu Medycznego w Lublinie w 2009 roku na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „*Ocena wpływu systematycznej aktywności fizycznej na narząd ruchu i jakość życia kobiet w wieku 50-60 lat*” przygotowanej pod kierunkiem prof. Anny Wilmowskiej-Pietruszyńskiej. W 2010 roku ukończyła Studia Podyplomowe w zakresie Zarządzania Projektami Badawczymi i Pracami Rozwojowymi, a w 2013 roku otrzymała tytuł MBA w Instytucie Nauk Ekonomicznych PAN w Warszawie.

W całej 15-letniej karierze zawodowo-naukowej nabyła wiele umiejętności włącznie z formalnymi uprawnieniami z zakresu fizjoterapii i profilaktyki zdrowia, dydaktyki oraz

kompetencji niezbędnych do prowadzenia pracy naukowej. Habilitantka jest instruktorem rekreacji ruchowej w jeździectwie, w pływaniu, lekkoatletyce oraz aerobiku.

Niepełnosprawność wieku starszego w powiązaniu z metodami i narzędziami jej kwantyfikowania stały się głównym obszarem Jej zainteresowania od kilku ostatnich lat.

Ocena osiągnięcia naukowego

Osiągnięciem naukowym wskazanym przez habilitanta jest cykl 7 powiązanych ze sobą publikacji oryginalnych pod nazwą *„Analiza właściwości psychometrycznych i przydatności polskiej wersji kwestionariusza World Health Organization Disability Assessment Schedule (WHODAS 2.0) do oceny niepełnosprawności oraz zastosowanie Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia w badaniach naukowych i praktyce klinicznej w Polsce”* o łącznej wartości punktowej **IF 12.98 i MNiSW 410**. Cele badań składających się na osiągnięcie obejmują: (1) ocenę właściwości psychometrycznych polskiej wersji kwestionariusza WHODAS 2.0 i przydatności jego stosowania w badaniach populacyjnych i klinicznych w Polsce; (2) ocenę możliwości zastosowania tego narzędzia do oceny poziomu niepełnosprawności populacji osób starszych w południowo-wschodniej Polsce oraz czynników, które ten poziom determinują oraz (3) wykorzystanie sposobu wykorzystania modelu biopsychospołecznego ICF do projektowania interwencji fizjoterapeutycznej z zastosowaniem klasyfikacji do raportowania informacji dotyczących funkcjonowania i niepełnosprawności pacjentów z chorobami przewlekłymi. Zarówno dobór prac i związek tematyczny z tytułem osiągnięcia uważam za w pełni uzasadniony, spójny i zgodny z postawionymi celami.

Wskazane osiągnięcie naukowe stanowi wg mnie ‘krok milowy’ w porządkowaniu i operacjonalizacji pojęć odnoszących się do niepełnosprawności, rozumienia i definiowania tego zjawiska na świecie i w Polsce. Stało się ono możliwe dzięki opracowaniu i

propagowaniu przez WHO holistycznej - wielowymiarowej i uniwersalnej - koncepcji klasyfikowania funkcjonowania, niepełnosprawności i zdrowia w kilku wymiarach (w formie spójnej klasyfikacji ICF oraz narzędzia WHODAS 2.0), która została zatwierdzona przez to gremium w 2001 roku. Wcześniejsze, chociaż nadal często stosowane podejścia do oceny 'niepełnosprawności' w określonych wymiarach – biologicznych, prawnych lub medycznych, niezbyt ze sobą kompatybilnych – utrudniają rozumienie i szacowanie rozpowszechnienia niepełnosprawności dla celów utylitarnych, w tym planowania rehabilitacji.

Cykl 7 prac wchodzących w zakres osiągnięcia otwiera artykuł pt. „*Validation of the Polish version of the World Health Organization Disability Assessment Schedule (WHODAS 2.0) in an elderly population (60-70 years old)*” opublikowany w *International Journal of Occupational Safety and Ergonomics* w 2018 roku (IF: 1.377). Praca ta stanowi zasadniczą pozycję w dorobku Habilitantki z uwagi na przekonywującą prezentację promowanego w Polsce nowego narzędzia oceniającego w sposób wielowymiarowy zdrowie i niesprawność osób we wczesnej starości w powiązaniu z klasyfikacją ICF. Wyniki przekonują o dobrych właściwościach psychometrycznych tego narzędzia w wersji pełnej, tj. 36-punktowej testowanej w kohorcie osób we wczesnej starości bez otępienia oraz są odpowiednio skorelowane z jakością życia mierzoną w skali WHOQOL-Bref.

Drugi artykuł z serii prac habilitantki (*Psychometric properties and validation of the Polish version of the 12-item WHODAS 2.0*, opublikowany w *BMC Public Health* 2020; 20 (1): 1203; IF:2.521) ocenia w sposób analogiczny skrócone do 12 pytań narzędzie do szacowania stanu niepełnosprawności w populacji osób dorosłych w wieku 18+ lat. Badanie wykazało bardzo dobrą rzetelność kwestionariusza i zgodność z innymi skalami, które oceniają jakość życia (WHO-Bref), poziom odczuwanego bólu oraz ryzyko depresji.

Dzięki uzyskaniu przekonujących wyników walidacji, w tym własności psychometrycznych obu skal możliwe było wykorzystanie narzędzi do oceny zdrowia, funkcjonowania i niepełnosprawności populacji osób starszych w dziesięcioletnich kohortach urodzeniowych, odpowiednio w 3 kolejnych artykułach: „*Assessment of health, functioning, and disability of population aged 60-70 in south-eastern Poland using the WHO Disability Assessment Schedule (WHODAS 2.0)*” (Annals of Agricultural and Environmental Medicine 2018; **IF: 1.030**); „*Assessment of disability and factors determining disability among inhabitants of south-eastern Poland aged 71-80 years.*” (BioMed Research International 2018; 3872753; **IF: 2.197**) oraz „*Factors associated with disability and quality of life among the oldest-old living in community in Poland: cross-sectional study*” (Annals of Agricultural and Environmental Medicine, 2020; **IF: 0.982**). Projekty zaplanowano w ujęciu przekrojowym w sposób poprawny metodologicznie z pominięciem osób z otępieniem z oczywistych względów. Wyniki tych badań pokazują kurczący się z wiekiem odsetek osób bez niepełnosprawności (od 33% w najmłodszej kohorcie wieku do około 3% w najstarszej) oraz rosnący odsetek osób ze znaczną lub skrajnie dużą niesprawnością (odpowiednio od 6% do 26%).

Porównanie wyników z 3 artykułów różniących się głównie stopniem zaawansowania wieku starszego wskazuje na zależne od wieku przesunięcia w rankingu znaczenia ocenianych domen aktywności i zaangażowania społecznego. O ile w najmłodszej kohorcie wiekowej niepełnosprawność objawiała się najczęściej w domenie ‘uczestnictwa w życiu społecznym’, potem ‘czynności życia codziennego’, a na trzecim miejscu w domenie ‘mobilności’, to w najstarszej kohorcie wiekowej odwrotnie – w obszarze mobilności, a następnie czynności życia codziennego a w końcu uczestniczenia w życiu społecznym. Starzenie się i zależne od wieku problemy chorobowe zmniejszają mobilność i są zapewne kluczowym czynnikiem wpływającym na szeroko pojętą aktywność i zaangażowanie społeczne osób starszych, co

warto byłoby przetestować w przyszłości na podstawie zagregowanej bazy danych tych trzech projektów.

Dwa ostatnie włączone do osiągnięcia habilitantki artykuły stanowią projekty testujące 36-punktową wersję WHODAS 2.0 w jednorodnych grupach pacjentów przed i po zastosowanych interwencjach fizjoterapeutycznych, jak i pokazujące sposób wykorzystania narzędzia w praktyce klinicznej. Wyniki pracy *“Psychometric properties of the Polish version of the 36-item WHODAS 2.0 in patients with low back pain”* (Int J Environ Res Public Health 2020; 17,7284; **IF: 2.849**) wskazują na bardzo dobrą rzetelność i powtarzalność narzędzia w czasie, a także dobrą wartość dyskryminacyjną narzędzia do wykazania zmiany poziomu funkcjonowania pacjentów po zastosowaniu programu rehabilitacyjnego. Ostatnia praca *„Assessment of the effects of a multi-component, individualized physiotherapy program in patients receiving hospice services in the home”* (BMC Palliative Care 2020; 19, 101; **IF 2.015**) wykazała efektywność 6-tygodniowego bogatego i zindywidualizowanego programu fizjoterapeutycznego u pacjentów hospicjum domowego we wszystkich wymiarach. Godnym podkreślenia jest zastosowanie w pracy modelu biopsychospołecznego ICF, który precyzuje i obiektywizuje uzyskiwane wyniki.

Całość osiągnięcia habilitantki oceniam niezwykle wysoko. Uważam je za spójne nie tylko pod względem formalnym, ale przede wszystkim niezwykle cenne pod względem poznawczym i utylitarnym. Dr Ćwirlej-Sozańska w sposób dojrzały i wnikliwy potrafiła przedstawić i przedyskutować otrzymane wyniki pochodzące z imponującej pod względem liczbowym populacji Rzeszowszczyzny, w tym seniorów. Osiągnięcie pozwoliło w sposób oparty na faktach zaprezentować w Polsce uznane już na świecie rzetelne, trafne i wrażliwe na zmiany narzędzie do skodyfikowanej oceny poziomu zdrowia i niepełnosprawności w powiązaniu ze skutkami w zakresie uczestnictwa społecznego. Zaprezentowany

kwestionariusz WHODAS 2.0 PL wypełnia lukę w instrumentarium całościowych narzędzi oceniających niepełnosprawność niezależnie od przyczyny ją powodującej.

Ocena dorobku i pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych habilitantki

Całość dorobku naukowego dr Ćwirlej-Sozańskiej jest imponująca. Według analizy bibliometrycznej opracowanej przez Bibliotekę Uniwersytetu Rzeszowskiego habilitantka zgromadziła łącznie **1821,5 punktów MNiSW o łącznej wartości IF 44.362**. Wg *Web of Science* jej prace uzyskały łącznie **41 cytowań (Indeks Hirscha 4)**. Należy zaznaczyć, że na dzień dzisiejszy liczba cytowań prac habilitantki wg bazy SCOPUS **wzrosła do 116** a indeks Hirscha **osiągnął 7**. Na tzw. pozostały dorobek, tj. po odjęciu punktacji za osiągnięcie, przypada **aż 1411,5 pkt. MNiSW i 31,382 IF**.

Habilitantka opublikowała łącznie **52 prace oryginalne**, z których połowa opublikowana została w czasopismach z Listy Filadelfijskiej o zasięgu międzynarodowym. Dodatkowo opublikowała **1 artykuł poglądowy i 4 rozdziały w podręcznikach krajowych**. Wartym podkreślenia jest fakt, że w znakomitej większości publikacji jest pierwszym lub drugim autorem, co świadczy o jej pracowitości i zdolnościach naukowych wiodącego badacza.

Dorobek publikacyjny powstał głównie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk medycznych i pozostaje w związku z tematem osiągnięcia naukowego. W cyklu prac ocenia stan zdrowia w powiązaniu z funkcjonowaniem i niepełnosprawnością osób starszych i przewlekle chorych w zależności od czynników socjodemograficznych i chorobowych. Wyniki potwierdzają wyniki innych dotychczasowych badań, że główną przyczyną niepełnosprawności są choroby przewlekłe – w większości układu krążenia i kostno-stawowego – skutkujące upośledzeniem funkcji życia codziennego, uczestniczenia w życiu społecznym, a tym samym pogorszenia jakości życia. Habilitantka wykazała szereg niezależnych, a potencjalnie modyfikowalnych czynników ryzyka skutków niepełnosprawności, takich jak niwelowanie barier architektonicznych w otoczeniu, poprawa relacji w rodzinie, poprawa stanu funkcjonalnego w przebiegu chorób przewlekłych i terapia bólu.

Wykazała również powiązanie między niesprawnością, zwłaszcza ograniczeniem mobilności czy zaburzeniami poznawczymi a ryzykiem depresji wieku podeszłego. Realizowała również szereg projektów zgłębiających uwarunkowania podejmowania lub kontynuowania pracy zarobkowej wśród młodszych seniorów, poszukiwania narzędzi pomiarowych do oceny mobilności i równowagi u seniorów, z których najbardziej wiarygodnym okazał się test Timed-Up & Go, a także projektów mających na celu zmniejszenie zjawiska niepełnosprawności i sposobów na poprawę kondycji psychofizycznej osób starszych.

Podsumowując tę część recenzji uważam, że dorobek nie wchodzący w skład dzieła będącego podstawą ubiegania się o stopień doktora habilitowanego jest w mojej ocenie imponujący i spójny tematycznie z osiągnięciem naukowym. Wartość naukowa i użyteczna dzieł habilitantki zasługuje na wielkie uznanie.

Ocena dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego, organizacyjnego oraz współpracy naukowej

Dr Agnieszka Ćwirlej-Sozańska jest wieloletnim dydaktykiem w Kolegium Nauk Medycznych Uniwersytetu Rzeszowskiego z zakresu fizjoterapii w geriatric, metodologii badań naukowych, w tym międzynarodowej klasyfikacji funkcjonowania, niepełnosprawności i zdrowia (ICF). Jest promotorem blisko 80-ciu prac magisterskich i 60-ciu licencjackich, a także pełniła funkcje promotora pomocniczego w 3 przewodach doktorskich. Brała udział w opracowywaniu nowych programów studiów magisterskich na kierunku fizjoterapia, terapia zajęciowa oraz studiów podyplomowych z zakresu neurorehabilitacji dorosłych oraz dzieci z uszkodzeniem ośrodkowego układu nerwowego. Brała czynny udział w kilku projektach NCBiR ukierunkowanych na poprawę jakości dydaktyki i rozwój kadry naukowo-dydaktycznej macierzystego Uniwersytetu. Jednocześnie pełniła wiele funkcji organizacyjno-dydaktycznych w Uniwersytecie rzeszowskim, w tym w Radach Programowych gremiów dydaktycznych i Studenckiego Koła Naukowego Fizjoterapii w Geriatric. Uczestniczyła w opracowywaniu standardów nauczania na jednolitych studiach magisterskich na kierunku fizjoterapia i została powołana na członka Komisji Państwowego Egzaminu Fizjoterapeutycznego przy Krajowej Izbie Fizjoterapeutycznej. Została wyróżniona za zasługi dla oświaty i wychowania medalem Komisji

Edukacji Narodowej i Medalem za długoletnią służbę przez Prezydenta RP. Jest recenzentem ponad 30-tu publikacji naukowych w renomowanych czasopismach anglojęzycznych oraz członkiem Komitetów Redakcyjnych dwóch czasopism zagranicznych. Brała czynny udział w ponad 30 naukowych konferencjach międzynarodowych i 5 krajowych, w tym przewodniczyła 6 konferencjom m-narodowym.

Dr Ćwirlej-Sozańska wykazuje wysoką aktywność na polu współpracy międzynarodowej uczestnicząc i realizując projekty ramowe UE, współdziałając z europejskimi uczelniami i odbywając wizyty studyjne (Bremen, Niemcy; Praga Czechy; Toledo Hiszpania; Rzym Włochy). Jest członkiem kilku towarzystw naukowych (Polskie Towarzystwo Rehabilitacji, Polskie Towarzystwo Fizjoterapii, Polskie Towarzystwo Zdrowia Publicznego) oraz popularyzatorem wiedzy naukowej w Uniwersytetach Trzeciego Wieku, wielu kursów i projektów lokalnych i ogólnopolskich.

Podsumowując opinię o habilitantce, pragnę podkreślić Jej wszechstronną wiedzę w reprezentowanej dziedzinie wiedzy na każdym z ocenianych aspektów – osiągnięcia naukowego i pozostałych: dorobku naukowego, aktywności organizacyjnej i dydaktyki. Szczególnego podkreślenia wymaga Jej ekspercka wiedza w zakresie nowoczesnych narzędzi oceniających poziom niesprawności w modelach biopsychospołecznych promowanych przez Światową Organizację Zdrowia do kodyfikowania niesprawności i zdrowia w klinice i badaniach naukowych. Spełnia Ona warunki formalne określone w art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (tekst jednolity – Dz. U. z 2021 r., poz. 478).

Z wielką satysfakcją i przekonaniem przedkładam Wysokiej Radzie Instytutu Medycyny Wsi im Witolda Chodźki w Lublinie wniosek o dopuszczenie dr Agnieszki Ćwirlej-Sozańskiej do dalszej części przewodu habilitacyjnego w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu w dyscyplinie nauk o zdrowiu.

Prof. dr hab. med. Barbara Bień